

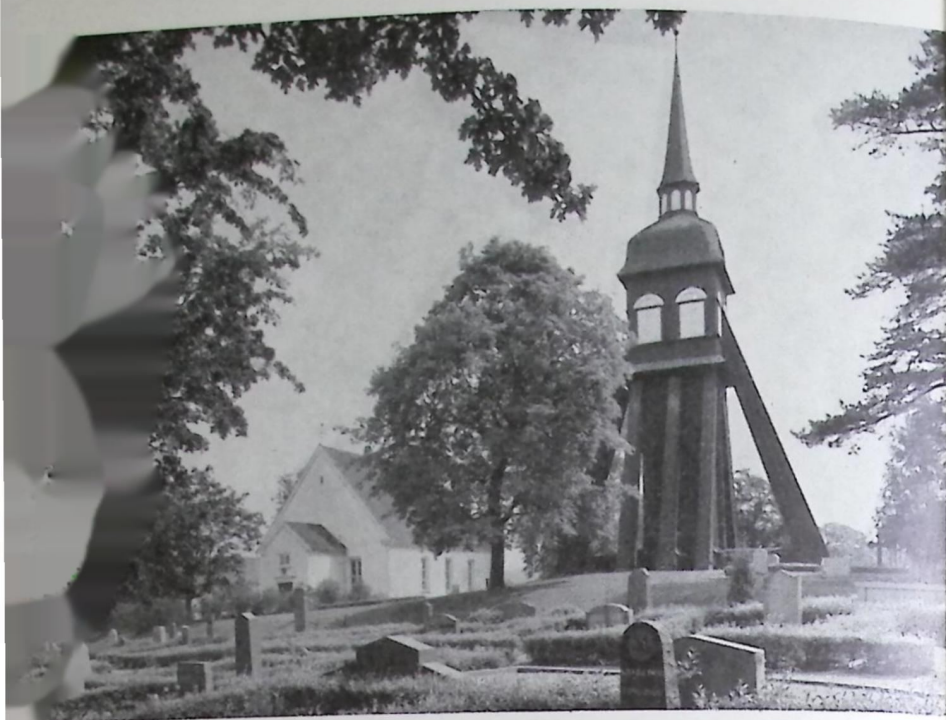

LJUNGARUMS KYRKA

JÖNKÖPING

Beskrivning av Gunnar Dinnetz

Pris 50 öre

JÖNKÖPINGSBYGDENS
GENEALOGISKA FÖRENING
BOX 151
551 13 JÖNKÖPING

KYRKAN och
KLOCKSTAPELN

Om Ljungarums sockens äldsta historia finnes inget bevarat. Från det att socknen införlivades med Jönköpings stadsförsamling den 6 april 1555 förvarades arkivalierna i stadens arkiv, som förstördes genom bränder den 24 juli 1612 och 6 februari 1790. Socknens historia går långt tillbaka i tiden. Den nämnes 1278 under namnet *Liongarum* och kyrkans ålder går ännu längre tillbaka. En händelse som kan tidsbestämmas är den, när socknen utökades med gårdar som tidigare tillhört Sanda socken. I ett kungl. brev den 30 november 1556 fördelades gårdarna i Sanda socken mellan Hakarp, Rogberga och Ljungarums socknar. Till Ljungarum överfördes de två stora egendomarna Sanna och Jära. Ytterområdena i östra och södra stadsdelarna i Jönköping har så gott som undantagslöst tillhört Ljungarums socken, vilket inneburit att ett stort antal herresäten och andra stora gårdar hört till Ljungarum sedan många sekler bort i tiden.

Enligt tabellen för "alla uppburna kronorutskylder år 1815 i Ljungarums s:n" ingår följande egendomar i socknen vid denna tidpunkt: Strömsbergs säteri med 23 torp; Kettilstorps säteri med 10 torp; kronogården Ryhov med 14 torp, Torpa med 5 torp; Myrebo; Ekeberg mellangård med soldattorp; Sanna med 3 torp; Råslätt och Råslätt stom med 1 lägenhet; Råslätt söregården och d:o östregården med 3 torp; Jordans-torp med 2 torp; Tokarp norr-, söre- och mellangården med laxfiske, 1 dragon- och 1 soldattorp; Höggärdet; Rosenlund; Låckebo; Mellanängen; Österängen; och följande frälsehemman: Jära; Skåla med "Knecktetorp"; Nygård; Ekeberg västregården; Ekeberg östregården och Hovslätt med kvarn och såg.

Socken var indelad i sex rotar, varje rote hade sin sexman, vilken verkställde vid sockenstämman fattade beslut samt biträdde vid mantalsskrivningar och beredningskommittéer.

Som förut nämnts har Ljungarum utgjort annexförsamling till Jönköpings stadsförsamling sedan 1555. Stadsförsamlingens omfattning har sedan undergått åtskilliga förändringar. Samtidigt med att Ljungarum sammanslogs med Jönköpings stadsförsamling 1555 införlivades därmed icke bara delar av Sanda socken utan jämväl också Järstorps, som skildes 1587

från Jönköping. Vidare fanns som eget pastorat i Jönköping slotts församlingen. Angående slotts församlingens äldsta öden är ingenting känt. Den omtalas första gången 1648 och upphörde som eget pastorat 1851 samt blev därefter annex till stads församlingen under namn av Jönköpings västra stads församling.

Jönköpings pastorat omfattade från 1851: Jönköpings östra stads församling, Ljungarums församling och Jönköpings västra stads församling. Efter framställda förslag 1902 och 1918 om klyvning av detta stora pastorat förordnade K. Mt den 22 juli 1921, att Jönköpings östra stads församling skall benämnas *Kristina* församling och Jönköpings västra stads församling *Sofia* församling. I enlighet med detta beslut, är sedan den 1 maj 1924 Jönköping delat i tvenne pastorat: Jönköpings Kristina och Ljungarums församlingars pastorat samt Jönköpings Sofia församlingens pastorat. Till Sofia har sedan den 1 januari 1959 tillförts Järstorps församling, emedan kommunen inkorporerats med Jönköpings stad. Ljungarums kommun inkorporerades med staden 1910. Torpaområdet har övergått till Sofia församling, men i norr går fortfarande församlingsgränsen fram till Vättern och följer Huskvarna stads gränser mot Jönköping. Invånareantalet i Ljungarums församling var den 1 januari 1961 15.627.

ETT MEDELTIDA TEMPEL

Aldern på Ljungarums kyrka är icke känd. Inget tvivel torde råda om, att den härstammar från tidigt 1100-tal. De äldsta bevarade delarna av den medeltida kyrkan är fyra dockor av sten, tre av dessa ligger som stöd under tre av klockstapelns hörn, den fjärde finner man stå lutad mot stapeln. Dessa stendockor är expertiserade till 1000-talet eller 1100-talets början. Sveriges Kyrkor heter ett bokverk som redigerats av Erik O. och Gotthard Johansson och där kan man bl. a. läsa om kyrkans ålder — ”Den medeltida kyrkan synes alltså ha utgjorts av en i ö. rätlinjigt avslutad sal, betydligt smalare än nuvarande kyrkan, och försedd med sakristia. Sakristiaavslutet med dess spetsiga sköldbågar men horisontella

Kyrkans interiör med predikstolen och 1700-talsaltaret.

hjässliljer talar för gränstid mot gotiken, m. a. o. 1200-talets mitt, *men byggnaden för övrigt är äldre*. De vid stapeln iakttagna stendockorna locka till en förmodan om att kyrkan anlades redan på 1000- eller 1100-talet. En närmare datering kan ännu icke göras.”

Kyrkan är belägen på en mindre höjd, omgiven av en vacrer lövdunge. Därför är det första man ser som meddelar den vägfarande, att här är en kyrka uppförd, den karaktäristiska spiran på klockstapelns. Den synes vida omkring, bl. a. från Åsenvägens höjder, när trafikanterna kommer västerifrån. Kyrkobyggnaden är vacker, men enkel, en liten idyll där man gärna stannar till och vilar ut, njutande av den vackra natur som omger helgedomen. Utsikten är enastående i all synnerhet mot öster, lummiga träd kantar mot kyrkan sluttande åkerfält. Kyrkans byggnadsmaterial består av ohuggen, sprit-rappad, kalksten, sandsten och gråsten. Byggnadsetapperna

har varit många. Sakristian och långhusets norra del härledes av medeltida ursprung. År 1746 företogs en genomgripande restaurering av kyrkan, som då breddades åt söder med c:a 3,5 meter. Arbetet utfördes av en snickare Åberg i Jönköping, efter mönster av ett privathus i staden uppsattes en taklist, som tidigare saknats, fönsterna utvidgades. Tidigare fanns på det medeltida långhuset två mindre fönster i söder och ett i norr, troligen härstammande från 1500- eller 1600-talet, på västra gaveln fanns likaledes ett par gluggar, dessa brötos nu upp för att släppa in ljus på läktaren. Från 1700-talets mitt har läktare funnits i väster.

De förnämsta herrskapen i socknen bodde på Strömsberg, Kettilstorp, Ryhov (f. d. landshövdingeboställe) och Torpa. Vid södra långväggen, öster om stora ingångsdörren, som intill 1830 var placerad åt söder, uppfördes 1757 en mindre läktare, avsedd för herrskapen på Kettilstorp och Torpa. Läktaren blev nedtagen 1830 då framför västra gaveln uppfördes ett vapenhus av vitmålat trä, och samtidigt förlades huvudingången dit. Den tidigare ingångsdörren från 1748, åt söder, igensattes och ersattes med nuvarande mittfönstret åt söder. Ett vapenhus har där funnits sedan 1700-talets början, därom vittnar en räkning från 1724, som gällde för leverans av 7 tolfter bräder till vapenhuset. Herrskapet på Strömsberg använde traditionellt ingången genom den lilla dörren, till höger om altaret (södra väggen), och de två första bänkarna i kvarteret för manfolksbänkar var reserverade för Strömsbergs herrskap. Någon skylt med "reserverad plats" eller annan markering, utmärkte icke denna förmån, nej, det behövdes ej, ingen av kyrkobesökarna inkräktade på vad de alla ansåg vara rätt och riktigt i detta hänseende. Så länge "gamle baronen" von Essen levde varade denna tradition. Numera använder ingen sidodörren, sedan 1932 kommer alla genom vapenhuset.

Till den nya ingångsdörren i v. medföljde låset från 1748 års kyrkodörr och sitter där fortfarande. Sevård är den 25 cm långa nyckeln. Golvet i vapenhuset består av kalkhällar, en av dessa är en medeltida korsmärkt altarskiva.

Tidigare har här omnämnts att kyrkan genomgått ett flertal ombyggnadsarbeten. Detta har icke bara förändrat exteriören

utan i omfattande grad jämväl interiören. Äldsta altaret som finnes omtalat i urkunderna är det högaltare, som den 7 augusti 1524 invigdes av biskop Brask till den helige Olofs ära och åminnelse. Nuvarande altaruppsatsen tillhör egentligen Svarttorps kyrka och är ett lån därifrån. Altaruppsatsen är typisk 1700-talsstil (tillverkad 1703). På bekostnad av direktör Oscar Ljungbergh, Jönköping, restaurerades den 1939, av konservator Wahlgren, nu vid Läns museet i Jönköping. Den vackra altaruppsatsen är övervägande i svarta, gula, röda och blå färger och utsirad med skulpturarbeten av hög klass. Bildmotiven symboliserar Gamla och Nya testamentet, med en bild överst "uppståndelse" och en i mittenfältet (nederst) återgivande korsfästningen. Träskulpturerna är statyetter som föreställer: Moses t. v. och Aron t. h. och under dessa två, apostlarna Markus och Matteus, t. v., Johannes och Lukas, t. h., nedre delen av altaruppsatsen prydes med en mästertligt formad kapitälutsmyckning bestående av akantusblommor.

De äldre altarprydnaderna känner vi ingenting till, men 1749 önskade kyrkostämman utbyta den då befintliga altartavlan mot en modernare. En i trä snidad uppsats skänktes då till kyrkan av baron J. A. A. von Knorring på Strömsberg. Den fick vika för restaureringen 1830, som för övrigt gick hårt ut över gamla inventarier med tradition. von Knorrings uppsats finnes delvis bevarad i Läns museets samlingar och utgöres av: överstycke med relief, kunskapens träd, omgiven av sidofigurer, av vilka Aron är bevarad, och krönt av glob och segmenttavlor med liggande kvinnofigurer. Två sidostycken med tångliknande, yvig akantusornamentik, två av fruktknippen prydda sockeldelar med sköldar, två statyetter framställande Markus och Lukas. Tydligt ett vackert skulpturverk som ratades.

Kyrkan har fått många vackra gåvor av i församlingen bosatta ägare av de stora egendomarna. I kyrkan förvaras och användes ett par ljustakar i driven och punsad koppar 29 cm höga, de är en gåva av fru Brehmer i Jönköping från mitten av 1700-talet; ett par likadana i mässing 23 cm höga och från samma tid med mässingslagaren Henrik Werner som donator, och ytterligare ett par i mässing, men försilvrade, okänd donator från samma tid. När kyrkan erhöll elektrisk

belysning 1920 skänkte friherrinnan Anna von Essen två lampetter till koret, dessa hänga en vid vardera sidan om altaret.

Vid korets uppförande 1746 inreddes därunder den *Knorringska graven*, och församlingen beslöt att vårda den "i alla tider" som tack för att baron J. A. A. von Knorring så frikostigt bidragit till kyrkoutvidgningen.

Korets förnämsta dyrgrip är dopfunten från 1100-talets senare hälft. Gotthard Johansson placerar funten till tiden mellan Svanhals- och Lekerydsgrupperna och fil dr Ragnar Blomqvist med funterna i Olmestad och Kävsjö. Vid "uppsnygningen" av kyrkan 1830 var det nära att kyrkan skulle mistat denna värdefulla funt. Alla överblivna inventarier såldes på auktion (!), men funten undgick detta öde. Den stoppades in under klockstapeln där den fick ligga till 1850 då den åter fick intaga sin hedersplats i koret. Det är en s. k. fabeldjursfunt av grå sandsten, med uttömningshål, på kupans överkant ett inhugget likarmat kors, på insidan av överkanten två motställda urtagningar för låsande av det nu försvunna locket. Runt kuppan löper en rundbågsarkad i låg relief med figurframställningar i de olika fälten: 1) Liljepalmett, flankerad av två inåtvända halvpalmetter, nedtill t. v. en utslagen ros. 2—4) Livsträd adorerat av två fabeldjur, hjort och panter eller lejon, vilkas kroppar ornerats av inristade linjer. 5) Agnus Dei. 6) Nicolaus av Myra hållande sitt attribut: boken med de sex (nu nästan utplånade) kulorna. 7) Man och kvinna omfamnande varandra, mannen bär krona och svärd, kvinnan krona eller diadem. 8) Fyrfotadjur anfallande en fågel; kan tolkas som en Physiologusscen. 9) Fågel — möjligen stående i samband med föregående framställning. I funten ett dopfat av mässing, ritat av major S. E. Engdahl 1931.

Nedersta delen av dopfunten, foten, är huggen 1911 i ljusare sandsten.

Ett dopfat av koppar med driven och punsad ornering, med madonnan i botten på månskåran, ett tyskt arbete från 1500-talets början, och en dopskål av mässing, skänkt till kyrkan 1767 av mässingslagaren Henrik Werner i Jönköping, förvaras nu i Läns museets samlingar.

Predikstolen är från 1880, målad i vitt och guld. Innan denna anskaffades fanns en predikstol från kyrkoherde Lars Lindelii tid (1653—1672) och delar av denna dyrgrip finns i Läns museets samlingar. På predikstolen står ett processionskrusifix av brons, uppgives vara ett rhenländskt arbete eller kopia av ett sådant från 1100-talets slut, det är monterat på ett kors av svartmålat trä, från senare tid; på sockeln: Per Jonsson Anno 1661.

Nummertavlorna, svängbara, är ritade av framlidne stadsarkitekten Göran Pauli, Jönköping.

En oljemålning (osignerad) från 1700-talet hänger på väggen mot söder. Den framställer Kristus som en herkulisk naken gestalt, trampande på ormen och döden, i bakgrunden är skisserat Jerusalem med Golgata. Konstnären har använt en blond färgskala, bakgrunden är ljus blå och manteln ljus röd. På den norra väggen hänger en altartavla målad av den kände konstnären Gunnar Zilo (1885—1958) från Jönköping, det är en oljemålning på duk, 260x120 cm, signerad 1935. En tidigare prydnad för altaret, hänger på södra väggen, ett förgyllt träkors med svepduk och törnekrona av gips. Från 1830 till 1935 var det placerat på altaret.

Ovan sakristidörren är ett måleriskt epitafium över prosten och kyrkoherden Lars Lindelius och hans maka Gunilla Rabenia. Mittavlan, utförd i olja på kopparplåt med svart och rött som huvudfärger, framställer Jakob inför Farao och därunder prosten Lindelius med familj och inskription: MEN MIN ELENDES TIDH ÄR OTTA OCH SEXIJO ÅHR. LIL. Vidare kan på epitafiets nötta text utläsas att Lindelius är född den 2 februari 1604 och data om hans meriter bl. a. blev han skolmästare i Jönköping och kyrkoherde i Barnarp 1642. Årtalet 1675 är inhugget och anger året för epitafiets tillverkning. Lars Lindelius var kyrkoherde i Jönköping och Ljungarums pastorat 1653—1672, han och hans maka är begravda å Ljungarums kyrkogård.

Epitafium över friherre J. A. A. von Knorring (d. 1776) och hans maka Gertrud Tham (d. 1773), hänger på sydväggen, det är utfört och målat i trä. Krönes med resp. familjevapen

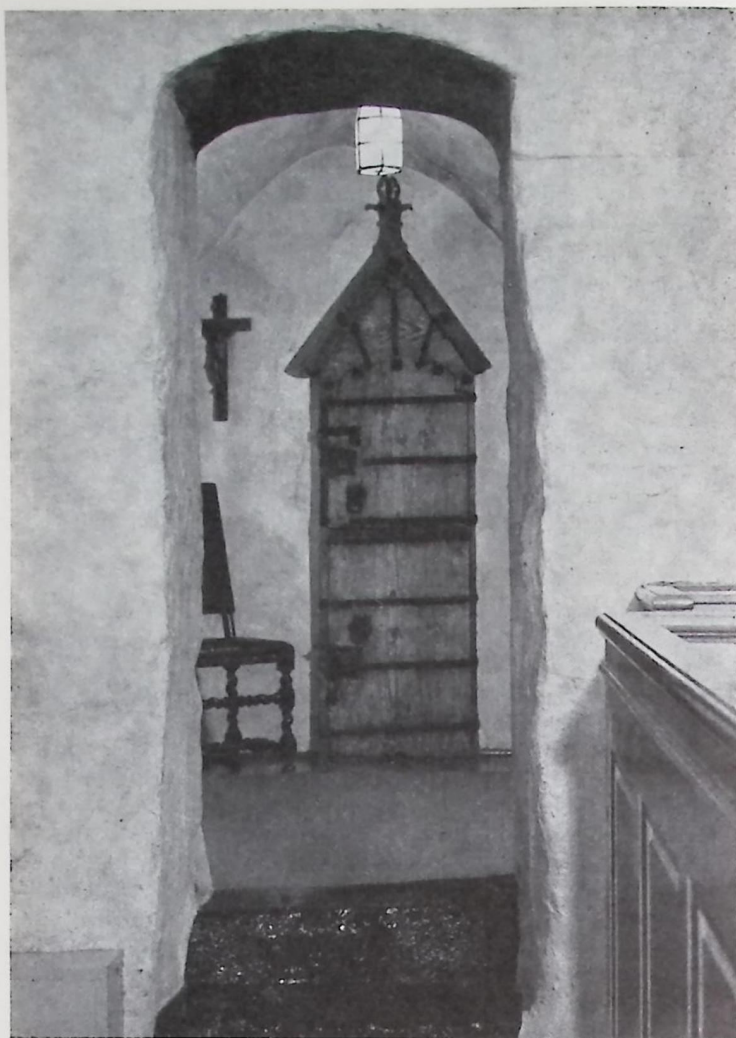
GUNNAR
ZILOS
MÅLNING

och försedd med von Knorrings personalia i beskrivande text. Vid södra väggen golvklocka med fodral av vitmålat trä, signerad S. Fogelberg Anno 1779. Fogelberg bodde i Barnarps socken.

Tre förnämliga ljuskronor hänger i mittgången. Närmast altaret hänger en ljuskrona av mässing med 12 pipor i två kransar, skänkt på 1760-talet av lagman Jöran Albert Anton von Knorring på Strömsberg. Ljuskronan i mitten har också 12 pipor i två kransar, krönt av dubbelörn, och en gåva av ryttmästare Ekelund omkring 1700. Närmast läktaren hänger en ljuskrona, liknande föregående, skänkt av landskamreren Jöran Giers på Torpa, försedd med följande inskription (översatt från latin): Till Guds ära och denna kyrkas bruk skänkte år 1690 Jöran Giers denna ljuskrona. Lampetten till vänster om dörren till sakristian är en gåva av ciselören C. V. Borg, Jönköping (1872—1956). En ljuslampa vid dopfunten är återskänkt till kyrkan av friherrinnorna Ulla von Cellsing och Ebba von Essen.

Ett par trappsteg av sten föra genom en trång dörröppning från kyrkans långhus upp till sakristian. Dörren består av hopnitade, svartmålade järnplåtar. Döringen är nog så unik, pryds av två djurhuvuden, kanske av medeltida ursprung. En liknande dörr finnes i Risinge gamla kyrka (Östergötland) bärande årtalet 1495.

Har man en gång gjort ett besök i Ljungarums kyrkas sakristia glömmar man inte synen av det vackra sakramentskåpet som troligen är från 1400-talet, som är det första, av de många dyrgriparna, blicken stannar inför. En annan möbel med aktningsvärd ålder är en kista av trä med järnbeslag från 1670-talet. Till kistans historia höra de inbrottsstölder, som förövats i kyrkan. År 1685 stals en mindre penningssumma ur kistan och samtidigt en nattvardskanna, som skänkts till kyrkan av generallöjtnant Israel Ridderhielm, samt en guld-ring lämnad som pant för ett ur kyrkokassan erhållet lån. Kannan återfanns sönderbruten och tjuven "upphängdes". Till skydd för tjuvars påhälsning fick smeden Israel i Tokarp 1691 uppdrag att framför de gamla fönstrens blyinfattade rutor uppsätta kraftigt järngaller. Trots detta tog sig tjuvar

SAKRAMENTS KÄPET I SAKRISTIAN
FRÅN MEDEL TIDEN

in och 1733 stals över 210 daler ur kistan, vilket klockaren blev misstänkt för; julnatten 1788 uppbröts kistan på nytt, penningar, panter och skuldsedlar blev tjuvarnas rov. Skuldsedlarna återfanns inkastade på gården vid Johan III:s hospital i Jönköping. Den sista stölden i kyrkan förövades 1847 då kyrksilvret stals. Av en ren händelse återfanns originalnycklarna till kistan helt nyligen (1961) av kyrkoväktare Ragnar Tingman, i en låda full med gammalt skräp, som stod på kyrkskolans vind.

Bland de många vackra saker som kyrkan äger kan nämnas en 7-armad ljusstake av malm för användning vid högtidliga tillfällen; en malmstake för tre ljus gåva från 1660-talet av Gunilla Lindelius; ett par 2-armade malmstakar inköpta 1849; kalk av silver tillverkad i Jönköping av A. Edborg, gåva den 24 september 1847 av landshövding C. G. Bergenstråhle och hans maka född Lybecker; patén på översidan förgylld; vinkanna av silver (tillv. A. Edborg 1847) med driven och graverad ornering; oblatask av silver, skänkt av landshövding Bergenstråhle samtidigt med kalken, men är ursprungligen ett sockerskrin från mitten av 1700-talet; en vinkutting av trä, grönmålad med svarta järnband, inköpt 1787. Kyrkans förråd av textilier, mässhakar och mässkjortor, altarkläde m. m. är i bästa stånd. Två håvar finnas, en av röd sammet med silvergaloner, frans och tofs; en skänkt av assessor Sjögren på Smedsbo, den är av svart sammet med silvertofs och paljetter.

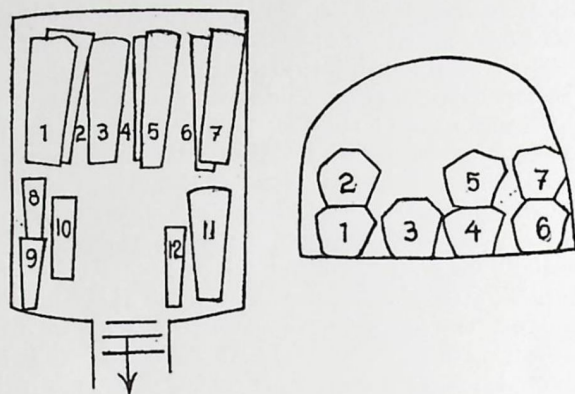
KLOCKSTAPELN.

När trafikanterna, fjärran ifrån, kommer i god fart på riksettans nya sträckning förbi Ljungarums kyrka, blir det säkert många som saktar in farten inför anblicken av den månghundraåriga helgedomen och den vackra klockstapeln från 1600-talet.

Det är en av furubjälkar timrad klockstapel, hjärträn och ståndare inklädda med bräder, trappan är inbyggd. Klockkammarens huv är, liksom spiran, täckt med tjärad spån. Med undantag av ljudöppningarnas och lanterningluggarnas vitmålade luckor, är stapeln rödfärgad.

Två klockor av malm ljuda utöver bygden sin klangfulla maning såväl vid helg som söcken. Storklockan bär bibelspråk (Ps. 113 v. 3, 150 v. 5—6) och inskription: OMGUTIN ANNO 1699 UTI KONUNG CARL DHEN XII TYDH — Past: ET PRAEPOSITO M: ERLANDO DRYSELIO. Gjutarna voro Arvid Larsson och Torbjörn Jönsson i Jönköping. Lillklockan, med akantusornamentik och utförliga inskriptioner, är från 1763, gjutare var den kände klockgjutaren Elias Fries Thoesson i Jönköping.

von KNORRINGSKA GRAVKORET I KYRKAN.

Kistornas placering i gravkoret

- 1, 2, 3, 4, 5, 6 och 7 i inre raden, samtliga vuxna personer,
8, 9 och 10 vid N väggen, av barn,
11 och 12 vid S väggen, av vuxna.

Gravkoret ligger i kyrkans mitt, trappan ned till koret är vid bänkradens början och gravkoret under altaret. Till det samma leder trappan, vars öppning täckes av en stor kalkstenshäll nu dold av trägolvet. Gravkoret är murat, välvt och mäter i längd 4,3 m, i bredd 3,6 m.

I koret finns 12 st. kistor i 2 rader. Samtliga kistor är av trä, ett par med spår av tygklädsel med rikt profilerade bräder, kistplåtar och beslag, men ingen annan utsmyckning.

Kistplåtarna: (kistorna 1, 3, 5, 8 och 9 saknar plåtar)

2. "Här Hwilar Fordom Över Directeurs Över Östergötlands och Smålands Salpeter Siuderi Stater Christoffer Hedecrantz andelösa lekamen. Född på Hofors Bruk i Torsåkers Sochnar i Giestrikeland åhr 1711 den 22 april. I Herranom afsomnad den 10 December åhr 1773." — Av försilvrad metall, möjligen rent silver. Driven och ciselerad, med vapen.

4. "Här hvarlar fordom Friherrinnan och Överdirectörskan Gertrud Antonett von Knorring andelösa Lekamen. Salig Lagmannen och Riddaren von Knorrings yngsta dotter. Född på sätes Gården strömsberg den 5te januariy åhr 1740. I Herranom afsomnad den 14 Juni åhr 1799." — Silver, driven och ciselerad, med vapen.

6. "Här Hwilar Fordom Friherrinnans och Lagmanskans Gertud von Knorrings Andelösa Lekamen Salig Commerce Rådet Thams Dotter. Född uti Staden Götheborg, År 1702 den 15 Novemberis. I Herranom afsomnad på Säteriet Strömsberg den 17 April År 1773." Silver eller försilvrad koppar, driven och ciselerad.

7. "Här Hwilar Fordom Friherrens: Wästgötha Lagmannens och Riddarens af Kongl. Nord Stierna Orden, Jöran Anton Albert von Knorrings Andelösa Lekamen. Född i Staden Mstricht År 1691 den 20 Februari. Då hans Salig Fader tiente Såsom Öfwerste utom Lands, I Herranom afsomnad På Säteriet Strömsberg den 14. Januarius År 1766." — Av silver, driven och ciselerad, med vapen.

10. "Wälborna Fröken Anna Gertrud Strokirch. Dotter af förut aflidne vice Landshöfdingen och Riddaren von Strokirch och Fru Christina Gertrud Hedecrantz, föddes den 14 april 1790 och aflid på Strömsberg den 1 April 1802. Psalmen 116 vers 8 och 9." —

11. "Wälborna Fru Christina Gertrud Hedecrantz var född 1761 och ingick följande äktenskap. Först med Kammarherren G. Silfversparre sedan med vice Landshöfdingen och Riddaren J. von Strokirch och med v. Presid. och Ridd. J. L. v. Ehrenheim. Men Gud ware tack som oss segern gifvit hafver genom var Herra Jesum Christum. Joh. 11.35."

12. "Efter Möda Winnes Belöning Den Erhöll Vice Landshofvdingen Advocat-Fiscalen Riddaren Af Kungl. Nord Stierna Orden Johan von Strokirch den 10 November 1800 Då Han slutade sitt Förgängliga Lif, som Börjades Den 15 Marsii 1741. Ägtenskapen Förmildrade Detta Livfets Vidrigheter. Det förra med Dess redan Afgångna Fru Beata Dorothea Mobeck och Det Sednare Med Dess Efterlämnade Enka Fru Wälborna Christina Gertrud Hedecrantz Med Hwilken Under ett Liufligt Ägtenskap Sin Barn Äro Sammanaflade Deraf Två före Sin Fader Äro Ingångna I Den Sälla Evigheten Der Han Förväntar At få Emottaga Sin Efterlämnade Maka och öfriga Barn.

Bild och plåtarnas text ur Länsmuseets samlingar i Jönköping.

